

νά δω τῆ Ἀθήμνο πού δέν τήν εἶχα δεῖ ποτέσ ἀκόμα και ἀπό τὸ μέρος ἐκεῖνο τὸ ψηλὸ φαίνονταν πολλοὶ τόποι. Μπροστά μας κατέβαινε μιά πλαγιὰ με μαλακοὺς λόφους ἀλλοῦ δασοῦ με δέντρα, ἀλλοῦ με ξεραμένα χωράφια. Καί πέρα ἀπὸ τῆ φωτεινὴ θάλασσα ἦταν σὰ γερμένη ἢ χαμηλὴ Ἀθήμνο, καί ξεπετιούνταν τὸ Ἅγιον Ὅρος μυτερὸ πρὸς τὸν οὐρανὸ. Καθῆσαμε σὲ κάτι πέτρες σκορπισμένες ἐπάνω στήν κατάξερη χρυσὴ γλῶσση πού εἶχαν πέσει ἀπὸ τὸ γαιτονικὸ βουναλάκι τὸν καιρὸ πού σείστηκε τὸ νησί. Ὁρα, πού σὰν ἀποσταμένο τὸ φῶς ἀπαλαίνει τὰ χρώματα και μακραίνει τοὺς ἰσκιούς και σταλάζει σὰ μιά χινοπωριάτικη ἀτίμητη γλύκα σὰ πρᾶματα. Ὁριμάζει ὁ κόσμος.

Μοῦ εἰδείξαν κατὰ τὸ γυαλὸ ἓνα κατατόπι·

— Λέγεται Μακρολιές τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἔκνε σὲ παπᾶς. Καί ὁ δάσκαλος εἶπε·

— Ἐκεῖ βγήκαν οἱ Τούρκοι τὸν καιρὸ τοῦ χαλασμοῦ.

— Ποιὸ χαλασμὸ λέτε;

— Στὰ εἰκοσιένα.

Καί ἀκουσα τὴν ἱστορία τοῦ χαλασμοῦ ὅπως τὴ θυμοῦνται στὸ νησί οἱ γέροντες.

Αὐτὸ τρεῖς προεστοὺς, πού ἦταν παγεμένοι στήν Πόλη γιὰ ἐμπόριο, τοὺς εἶχανε μῆσει· ἐκεῖ στὴ φιλικὴ ἑταιρία. Γυρίζοντας στὸ νησί τοὺς ξεμυστηρέυτηκαν και σ' ἄλλους μερικὸς προεστοὺς ὅ,τι εἶχαν μάθει. Ἀπὸ τὸ Μάρτη τοῦ εἰκοσιένα ἀκουστικὴ ἀπὸ κάποιον καρὰ πού ἀραξε στὴ Σαμοθράκη πὼς παντοῦ σηκόνονται οἱ Χριστιανοὶ και χτυποῦν τοὺς Τούρκους. Ἀρνήθησαν τότε και οἱ Σαμοθρακίτες νὰ πληρῶνουν τὰ δασίματα. Οἱ Τούρκοι τοὺς ξεπέστειλαν ἓνα Ἱμπριώτη, τ' ὄνομά του Δογοθέτης, πού κάλεσε τοὺς Νησιώτες με τὸ καλὸ νὰ πληρῶσουν τὰ δασίματα μὰ αὐτοὶ τοῦ ἀποκρίθησαν, καθὼς καλὰ τὸ θυμοῦνται οἱ γέροι πού τ' ἀκουσαν ἀπὸ τοὺς πατεράδες τους, πὼς δασίματα δέν ἔχουν νὰ δώσουν, μονάχα μολύδι και μπαρούτι. Ἐπειτα ὁμοῦ σὰν ἔφυγε ὁ Ἱμπριώτης φοβήθησαν γι' αὐτὸ πού εἶπαν, μὴν ἔρθει ὁ Τούρκος και τοὺς σφάζει. Ἐνας Σαμιώτης ἔμνησε στὸ νησί και, με τὸ νὰ ἔχει τουφέκι, ἀρχισε και γύμναζε μερικὸς Σαμοθρακίτες στὸ σημάδι. Θὰ βρῆσκονταν ἴσως και ἄλλα ἔπλα στὸ νησί, μπορεῖ και νὰ ἔφεραν μερικὰ τότε γιὰ καλὸ και γιὰ κακό. Τὸ Σεπτέμβρη, τὴν πρώτη τοῦ μηνός, ξεπέζεψαν στὴ Μακρολιές χίλιοι ὡς δυὸ χιλιάδες Τούρκοι, καθὼς λένε. Μόλις τὸ ἔμαθαν οἱ Σαμοθρακίτες

ἀρχισαν νὰ φεύγουν στὰ βουνά. Ὁ Σαμιώτης με τριάντα σαράντα νησιώτες ἐπιασαν τοὺς λόφους, τὸν Κούκο και τὸ Βρυχό, στὸ στενὸ πού λέγεται Σταυρὶ και εἶναι στὰ δυτικὰ τῆς Χώρας. Ὅταν φάνηκαν οἱ Τούρκοι προβαίνοντας κατὰ τὴ Χώρα, τοὺς πυροβόλησαν. Τὸ βόλι τοῦ Σαμιώτη παίρνει κάτω τὸ σηματοφόρο τους. Ἀλλὰ στὴ δεύτερη ριζιὰ τὸ τουφέκι σκάνει, ὁ Σαμιώτης ζητεῖ τοῦ γείτονά του τὸ τουφέκι· γιὰ νὰ τραβήξει. Τὸ βλέπουν αὐτὸ οἱ ἄλλοι Σαμοθρακίτες και τὸ βάζουν στὰ πόδια, ἀκράταγοι. Σκόρπισαν δλοῦθε, και μερικὸι τρέχοντας κατὰ τὴ Χώρα μῆνυσαν τὰ νέα στοὺς χωρικοὺς. Τότε ἀρχισε τὸ μεγάλο φευγιό. Μερικοὶ ὁμοῦ ἔμειναν και κρύφτηκαν μεσ' στὰ σπίτια. Μπήκαν στὴ Χώρα οἱ Τούρκοι, ἐπιασαν ἀμέσως δυὸ τρεῖς και κάποιον Κυριάκο, ἔξυπνο και τετραπερασμένον ἄνθρωπο, τοῦ ἔταξαν πολλά, τὸν ἔκαμαν τσαούση και τὸν ἔβαλαν και προσκάλεσε τοὺς νησιώτες νὰ παραδοθῶν τάχα πὼς θὰ τοὺς συγχωρέσουν οἱ Τούρκοι. Ἦρθαν λοιπὸν και σιγὰ σιγὰ παραδόθηκαν ἑφτακόσιοι ἄνδρες, και κάτω ἀπὸ τὸ κάστρο, σὲ μιά μεριὰ πού λέγεται Ἐφκᾶς, στὰ βράχια ἐπάνω, ἓναν ἓναν, σὰν τ' ἀρνιά, τοὺς ἔσφαξαν δλους. Τρεῖς μέρες βάσταξε τὸ μακελειό. Ὅσοι ξέφυγαν ἄλλοι στὰ βουνὰ ἀνέβηκαν και κρύφτηκαν στὴς σπηλιές, ἄλλοι κατέβηκαν στὴ θάλασσα και τοὺς γλύτωσαν τὰ καράβια στὴ Ροῦμελη και στὰ νησιά. Οἱ Τούρκοι, γυρεύοντας παντοῦ ἀνθρώπους ἔμπαιναν στὰ σπίτια και τὰ ρήμαζαν. Ὅσους ἔβρισκαν τοὺς χαλοῦσαν στὸν τόπο. Στὴν ἐκκλησίᾳ μπήκαν, τύφλωσαν τοὺς Ἅγιους, ἀρπαξαν ὅ,τι πολῦτιμο εἶχε, σὺντριψαν τὴν Ἅγια Τράπεζα, κ' ἓνας με τὴ λόγχη του τρύπησε τὸ Ἐθαγγέλιο πέρα πέρα. Ἐνα μῆνα, λένε, κυνηγοῦσαν τοὺς νησιώτες στὰ βουνὰ και στὴς σπηλιές γιὰ νὰ τοὺς ξεπαστρέψουν δλους και νὰ κλέψουν τίς γυναῖκες τους. Καί σ' αὐτὸ τὸ ἄγριο κυνηγητό, τὸ δρόμο τοὺς τὸν εἰδεινε πάντα ὁ Κυριάκος ὁ τσαούσης, γιὰ τὸ πετοῖ του. Γυναῖκες παράτησαν τὰ μικρὰ παιδιὰ τους, ἄλλες σὰν τρελλές πέταξαν τὰ βυζανιάρικα μωρὰ τους ἀπὸ τὰ βράχια γιὰ νὰ γλυτώσουν αὐτές, ἄλλες ἔπεσαν κ' οἱ ἴδιες ἀπὸ γκρεμνοὺς και σκοτώθηκαν. Ὅσες ἦσαν ζωντανές οἱ Τούρκοι τίς ἔκαναν σκλάβες. Καμιὰν ἀντίσταση δέν ἔφεραν οἱ νησιώτες ἀμα τοὺς ἐπιασαν. Καί σὲ μεριές ἀπάτητες και ψηλές, πού και μιά πέτρα νὰ κυλοῦσαν μποροῦσαν νὰ πλακώσουν πολλοὺς Τούρκους, δέν ἔκαναν ἀπὸ τὸ φόβο τους τίποτε παρὰ

ἔπιναν και τοὺς ἐπιασαν ζωντανούς και ἢ τοὺς ἔσφαξαν ἀμέσως ἢ τοὺς ἔσερναν και αὐτοὺς σκλάβους σὰν τίς γυναῖκες. Στὴν Πόλη πήραν πολλοὺς και πολλὰς και τούρκεψαν. Ἄλλοι πέθαναν ἀπὸ τὴν πείνα. Λίγοι ἔμειναν στὸ νησί πού κρύφτηκαν τόσο καλὰ στὰ καταβράχα και τίς σπηλιές πού δέν τοὺς βρήκαν οἱ Τούρκοι. Ἀφοῦ ἔσφαξαν δλους εἶχαν νὰ σφάζουν και πήραν σκλάβους τοὺς ἄλλους, τὸν Κυριάκο τὸν τσαούση, τὸν καλὸν τους δδηγό, τὸν θανάτωσαν και αὐτόν, λέγοντας πὼς και αὐτὸς δέν μπορεῖ νὰ εἶναι καλὸς ἀφοῦ προδίνει τοὺς συντοπίτες του.

Ἐφτὰ ὀχτὼ χρόνια ἔμεινε σχεδὸν ἔρημο τὸ νησί και ἔρχονταν μονάχα κάπου κάπου κουρσάροι και τὸ ἀπορήμαζαν.

Ἐβλεπα τὰ σιωπηλὰ κατατόπια και ἢ διήγησῃ, σὰ νὰ ζωντάνευε, περνοῦσε μπροστά μου σὲ ζωγραφιές.

Ἵστερα πόθησα νὰ ἔμενα πάντα σ' ἓνα νησί κρυμένος, νὰ τὸ ἔκανα δικό μου. Καί πάλι Ἵστερα φαντάστηκα νὰ γινόμενον τοῦ νησιοῦ βασιλεῖς, νὰ τὸ ἔριζα.

Ὁ ἥλιος εἶχε δῦσει και γυρίζαμε σιγὰ σιγὰ κατὰ τὴ Χώρα· μᾶς προσπέρασε ἓνας βροκὸς με ἀνθοτύρια σὲ μαντίλι. Μᾶς τὰ εἰδείξε και τὰ ἀγοράσαμε.

— Θὰ τὰ φᾶμε τὸ βράδυ με τὸ μέλι, ἔκανε ὁ παπᾶς.

(Ἀκολουθεῖ)

ΙΔΑΣ

ὑπὸ τὴν ὑψηλὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ και ΕΜΠΟΡΙΚΗ

Ἐν Ἀθήναις (Πλατεῖα Κάνιγγος)

Ἐγκεκριμένη διὰ τοῦ ἀπὸ 29 Ἰουλίου 1894
Β. Δ. Σχολαὶ τεχνικῶν σπουδῶν ἀνώτεροι·
ΕΜΠΟΡΙΚΗ, ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗ, ΓΕΩΡΓΙΚΗ,
ΜΗΧΑΝΟΥΡΓΙΚΗ, ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ
Φοίτησις διετής.
Ἐναρξίς μαθημάτων τῆ 15 Σεπτεμβρίου.
Πρόγραμμα ἀποστέλλεται δωρεάν.
Γίνονται δεκτοὶ μαθηταί.

ἀκόμα σκεφθεῖ, ὁ Ναζωραῖος Ποιητῆς τὸ αἰσθάνθηκε, και ὅ,τι τὸ λογικὸ δέν εἶχε ἀκόμα δεῖ, τὸ ἐνστικτο τοῦ εὐγενικοῦ ὄργανισμοῦ τὸ ἀγνάντησε. Καί μόλις σήμερα ὅ,τι ὁ Χριστὸς εἶπε και δέν τὸ δικαιολόγησε, ἢ Ἐπιστήμη τὸ δικαιολογεῖ, δείχνει βαθιά, ἀνατέμνοντας τίς σάρκες μας, τίς ἴνες πού μᾶς σμίγουμε με ὄλο τὸν κόσμο, σὲ μιάν ἀρμονικότητα και μιάν ἡδονικώτατη ἔνωση ἀγάπης και ἀδερφοσύνης.»

Πόσο ἥρεμα σὰ βαρὶ σύγνεφο ἀπάνω σὲ λιόζεστο βουνὸ και πόσο θλιμένα πέρασαν ὁ ἥσκιος τοῦ Χριστοῦ ἀπάνω ἀπὸ τὰ μνήματα! Μερικοὶ χαμογελάσανε σὰν τὸν εἶδανε, περιφρονητικώτατα, σοφοὶ αὐτοὶ κουφιοκεφαλάκηδες και ξεχαλιναρωμένοι ἀπὸ τίς δεισιδαιμονίες τῶν ὄχλων. Ἄλλοι προσέχανε ἄλλοῦ, δένανε τὴ γραβάτα τους, ἢ διορθώνανε με τὴν ἄκρη τοῦ μανικιοῦ τους τὸ σηκωμένο χουῖ, τοῦ ἀψηλοῦ τους κάπέλλου ἢ κρυφσαλιώσανε τὰ χεῖλιά τους νὰ κοκκινίσουν—και δέν τὸν εἶδανε!

Ἡ Χρυσούλα μόνον ὡς τὸν εἶδε, ἔσκυψε τὸ κεφάλι. Ἡ ψυχὴ τῆς γονάτισε μέσα τῆς, κ' ἔλυσε τὰ μαλλιά τῆς και ἄνοιξε κ' ἔχυσε τ' ἀρώματα τῆς καρδιάς και εἶπε:

— Σὺ εἶσαι ἢ Ἀλήθεια και ἢ Ζωή. Σὺ μόνον.

Ὅστε τὸ μέτωπο τῆς Ἀθηνᾶς τὸ σκληρὸ και κυρίαρχο. Ὅστε τοῦ Ἀπόλλωνα τὰ χεῖλια πού καινε και τὰ μαλλιά πού πληγνόνουν. Τὰ χέρια Σου μόνον, Κύριε, παρηγοροῦν και δαίρνουν και θαματουροῦν, τὰ χέρια Σου τὰ διάφανα και λευκὰ και κερένια, σὰν ἔρρωστης γυναικίας. Ὡ! νὰ μποροῦσα ν' ἀγγίξαι τὰ χέρια σου, Κύριε!

IV

Ὁ οὐρανὸς ἄρχισε νὰ κατσοφιάζει. Ὅλοι σηκώσανε τὸ κεφάλι κ' εἶδανε μ' ἰλιπὶδα ἓνα σύγνεφο κατὰμαυρο πού κρεμότανε ἀπάνω ἀπὸ τὰ δέντρα, γεμάτο βροχὴ.

— Ἄ! νὰ μὴ βρέξει! νὰ μὴ βρέξει, νὰ γλυτώσωμε!

— Δὲ σοῦλεγα νὰ μὴν ἔρθομε; Καλὰ καθόμαστε στὸ καφενεῖο.

— Ἄ! πότε νὰ βρέξει! πότε νὰ βρέξει!

Ἡ μέρα ὄλη βουρκαωμένη και σύμπαθη ἥρεμα και δειλὰ πονοῦσε, κ' ἤθελε νὰ κλάψει δυνατὰ και ν' ἀλαφρώσει και δέν τολμοῦσε.

— Δέν τότε χωνεύω πιά! Δέν τότε χωνεύω τὸ σαχλό!

Μούγγριζε ὁ ψευτοκαλλιτέχνης φουσκώνοντας και ξεφουσκώνοντας και ἀναταράζοντας τὰ χεῖλη του σὰ χήτη λιονταριοῦ.

— Τί ἀηδίες, τί ἀσυναρτησίες, κλέφτης ἀπὸ δῶ, κλέφτης ἀπὸ καί, βιδάνο ἀπὸ τὰ βιβλία κ' ἐργεταί τῶρα νὰ μᾶς πουλήσει σοφίες! Ἄα! μούγγριζε και ὁ βιβλιοθηκᾶριος τρίζοντας τὰ δόντια του.

— Ἄ, νὰ μὴ βρέξει νὰ γλυτώσωμε! ἀναστενάξανε ὄλοι τριγύρω.

Ραγίζότανε ἢ καρδιὰ τῆς Χρυσούλας θαμπομαντεύοντας τὴν προστυχία τῶν ἀνθρώπων γύρω. Ἐνας φόβος παράξενος τὴν κυρίευε. Ἐμοιαζε με τὸ περιστέρι ἢ Χρυσούλα πού ἔαφνου βρέθηκε σὲ φωλιὰ γαρακιῶν. Ψυχὴς ταπεινὴς και μπακαλιστικῆς γύρω τῆς, χαμοσερνάμενες και λασποχαρούσες, χωρὶς ἰδανικά, ὅ,τι ἰδανικά και ἄς εἶσαι, χωρὶς καμιά πίστη, καμιά φιλοδοξία, κανένα σκοπὸ! Ψυχόρμητα ἐνοιωθε ἢ Χρυσούλα ἓναν παράξενον φόβο και μαζεύοτανε και δέν τολμοῦσε νὰ σηκώσει τὰ μάτια τῆς και νὰ τοὺς κοιτάξει. Ψυχόρμητα ἐνοιωθε πὼς ὄλοι ἐκεῖνοι οἱ νέοι γύρω τῆς ἦσαν κανονικοὶ και δίδουλο και τιποτινοῖ, ἀπὸ κείνους πού προοδεῦουν στὴ Ζωή, ἀνοιχτομάτηδες και παραδόπιστοι και πρακτικοὶ πού θάχουν τὴν ἄλλη μέρα πελατεῖα κ' ὤψο-